

RELAȚIILE ROMÂNNO-RUSE ȘI POLITICA ANTANTEI FAȚĂ DE ROMÂNIA ÎN CONTEXTEL DESFĂȘURĂRII PRIMULUI RĂZBOI BALCANIC

Nicu Pohoată*

nicu_pohoata@yahoo.com

Abstract: Romanian-Russian Relations and the Entente Policy towards Romania in the Context of the First Balkan War.

The study examines Romanian-Russian relations and the Entente policy towards Romania during the First Balkan War. Although Romania did not participate in the conflict, Russia paid special attention to its territorial dispute with Bulgaria. Based on the analysis of diplomatic documents, the author believes that the Russian diplomacy had a well-conceived strategy for a Romanian detachment from the Triple Alliance and its attraction of the side of the Entente, while at the same time managing Bulgaria's susceptibilities in order to not remove it from the Russian sphere of influence and thus determine it to join the Central Powers. To achieve these objectives, there was concerted action by Russia and France, while the English diplomacy proved less active. The author emphasizes the importance of Romania's strategic position, a state which gravitated in the political orbit of the Central Powers, while the danger of the extending Balkan war loomed, by the triggering of a war between Russia and Austria-Hungary, which could lead to entry into a conflict between the Great Powers located in opposing political-military groups, the Triple Alliance and the Triple Entente. In such a situation, Russia attracting Romania on the side of the Entente had particular importance. In case of failure, the mere declaration of its neutrality was acceptable. Therefore, Russia supported Romania's participation in the Peace Conference in London, unlike its Entente partners, Britain and France, which had a negative attitude, being dissatisfied with Romania's strong links with the Central Powers.

Keywords: *spheres of influence, neutrality, alliance, Balkan confederation, political strategy, status quo, geo-strategic position, independent foreign policy.*

Se știe că orientarea politicii externe rusești spre Balcani avea o veche tradiție. Întreruptă doar o scurtă perioadă în primii ani ai secolului al XX-lea, când expansionismul rusesc a vizat cu predilecție Extremul Orient, această politică a fost reluată cu mai multă vigoare după războiul ruso-japonez din 1904-1905, însă a înregistrat unele eșecuri, greu explicabile, dacă se are în vedere

* Lect. univ. dr., - Academia de Poliție "Alexandru Ioan Cuza", Facultatea de Arhivistică, București.

marele efort pe care cancelaria de la Petersburg l-a făcut pentru atingerea Țelurilor sale strategice.

Eforturile Rusiei de a-și extinde influența în Balcani au întâmpinat rezistența Austro-Ungariei. Esența conflictului austro-ungaro-rus consta în contradicția lentă, care uneori însă dădea naștere la forme acute de tensiune, între interesele celor două imperii de a domina statele balcanice sau cel puțin de a-și împărți sferele de influență în această zonă geografică. Ciocnirile de interese dintre Imperiul Rus și Austro-Ungaria au evoluat încetul cu încetul, pentru a degenera apoi în 1914 într-un conflict militar. Întrucât pretențiile Rusiei în Balcani erau sprijinite adesea și de Franța, iar cele ale Austro-Ungariei aveau, de regulă, asentimentul Germaniei, se poate spune că, din primii ani ai secolului al XX-lea și până la izbucnirea Primului Război Mondial, Peninsula Balcanică a devenit centrul unor puternice presiuni politice exercitate de ambele grupări politico-militare opuse ale Marilor Puteri, Tripla Alianță și Tripla Înțelegere¹.

Cu toate strădaniile depuse de a câștiga încrederea popoarelor balcanice, pentru ca apoi s-o exploateze în folosul ei, Rusia n-a găsit întotdeauna simpatia pe care conta în Balcani. Ea își îndepărtase, de pildă, simpatia Serbiei din cauză că nu o sprijinise suficient în 1908, când Austro-Ungaria a anexat Bosnia și Herțegovina, dar mai ales datorită politicii ei față de Bulgaria, pe care o sprijinea în speranța că va reuși să facă din ea un instrument supus politicii țariste². Printr-o asemenea politică, țarul Nicolae al II-lea căuta să repare ceea ce stricase diplomația rusă în timpul lui Alexandru al III-lea, care, lipsit de abilitate, îndepărtase Bulgaria silind-o să se orienteze spre Austro-Ungaria³. Încheierea convenției militare secrete cu Bulgaria în 1909 poate fi considerată un succes al diplomației ruse, din acest punct de vedere.

În acest context, poziția României avea o importanță deosebită pentru politica balcanică a Rusiei. Atragerea acesteia în sfera de influență a Rusiei nu numai că ar fi creat o punte de legătură cu statele slave din Balcani, dar, totodată, ar fi diminuat considerabil posibilitățile Austro-Ungariei de contracarare a politicii sale în Sud-Estul Europei. Situația părea să devină favorabilă Rusiei, mai ales după “criza bosniacă”, în anii 1909-1910, când ideea organizării unei “confederații” a statelor balcanice intra în câmpul de observație a statelor sud-est europene, din nevoia unirii lor, pentru a rezista penetrației austro-ungare.

Se pare însă că în acea perioadă diplomația rusă nu realiza faptul că România, deși nu este un stat balcanic, avea propriile interese la sud de Dunăre și nu a sesizat contradicțiile care existau din acest punct de vedere între România și Austro-Ungaria. Vizând în special atragerea Bulgariei, Rusia nu a putut exploata divergențele dintre România și Austro-Ungaria în problemele balcanice. Este semnificativ astfel că în 1910 Sazonov considera că România este un “*stat dunărean și nicidecum un stat balcanic*” și că ea nu avea “*în Balcani niciun*

¹ Ion M. Oprea, ***România și Imperiul Rus. 1900-1924***, vol. I, Ed. Albatros, București, 1998, p. 47.

² Petre Mihai Mihăilescu, ***România în calea imperialismului rus***, Ed. Dacia Traiană, București, 1944, p. 320.

³ Ion M. Oprea, ***op. cit.***, p. 48.

interes teritorial"⁴. Or, acest interes exista fără îndoială, dar România își rezerva dreptul de a pune problema revendicărilor ei teritoriale numai dacă se produceau modificări ale *statu-quo*-ului balcanic.

Perspectiva unei intrări a României într-o "confederație balcanică" a elaborat-o, câțiva ani mai târziu, în ianuarie 1912, de pe poziții antantofile, Take Ionescu, care a conceput un plan pentru a crea o Uniune a statelor din jurul Mării Negre, fără nicio excepție. Inițiatorul acestui plan considera că o asemenea "Uniune" va fi capabilă să asigure pentru multă vreme pacea Balcanilor, precum și întâietatea influenței ruse în Peninsula Balcanică și în afacerile turcești. Pe această cale, după convingerea lui Take Ionescu, se putea rezolva în folosul Rusiei și al Triplei Înțelegeri "problema Strâmtoarelor". Aluzie la acest plan a făcut Take Ionescu și într-o convorbire cu R. Poincaré, căruia i-a arătat că era foarte nemulțumit de sprijinul pe care Parisul și Petersburgul îl acordă României⁵.

Așa cum se știe, evoluția evenimentelor a fost însă alta. Antanta balcanică s-a constituit fără România și sub egida Rusiei. Mai mult de atât, atitudinea statelor balcanice a imprimat alianței un caracter antiotoman, deși Rusia inițial concepea Alianța balcanică ca un instrument pentru contracararea politicii Puterilor Centrale în Sud-Estul Europei. Supraestimându-și influența asupra statelor balcanice, alianța acestora "i-a scăpat"⁶ însă lui Sazonov, declanșându-se războiul împotriva Porții.

Desfășurarea Primului Război Balcanic, într-o manieră favorabilă statelor balcanice, în condițiile acutizării tensiunilor dintre Marile Puteri care făceau parte din cele două grupări politico-militare opuse, Tripla Alianță și Tripla Înțelegere, a impus însă Rusiei limitarea sprijinului pe care statele din Balcani mizau, atât din cauza pericolului extinderii conflictului, cât și din cauza insuficienței sale pregătiri militare. Ralierea Rusiei la ideea "Concertului european", susținută activ de diplomația franceză, oferea diplomației ruse șansa de a contribui la restabilirea păcii, Petersburgul rezervându-și, în cadrul acțiunii de mediere, un rol activ.

Deși România nu participa la conflict, Rusia a acordat o atenție deosebită diferendului său teritorial cu Bulgaria. Pe baza analizei documentelor diplomatice, putem aprecia că diplomația rusă avea o strategie bine concepută în vederea atragerii României de partea Antantei, în același timp însă menajându-se susceptibilitățile Bulgariei, pentru a nu o îndepărta din sfera de influență rusă și a o determina astfel să se apropie de Puterile Centrale. Pentru realizarea acestor obiective, a existat o acțiune concertată a Rusiei și Franței, diplomația engleză dovedindu-se mai puțin activă.

Atitudinea Marilor Puteri ale Antantei față de România, în timpul Primului Război Balcanic, considerăm că se subsumează noii orientări de politică generală pe care au adoptat-o acestea treptat față de zona Sud-Estului european. Esențială ni se pare a fi schimbarea de atitudine a statelor din cadrul Antantei față de Imperiul Otoman. Dacă revoluția "*Junilor turci*" din 1908 crease inițial condițiile pentru creșterea influenței Antantei în cadrul Imperiului Otoman, treptat,

⁴ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (se va cita A.M.A.E.), Fond 71 (1910), R. 15, f. 253.

⁵ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 53.

⁶ M. de Taube, *La politique russe d'avant guerre et la fin de l'Empire de tsars. 1904-1917*, Paris, 1928, p. 278.

intransigența guvernului turc manifestată în refuzul de a întreprinde reformele cerute, în special în partea europeană a Imperiului, a determinat o reorientare a politicii acestor state față de Poartă. Dacă în mod tradițional Anglia și Franța susținuseră integritatea Imperiului Otoman, ca o măsură de stopare a expansiunii ruse în Sud-Estul Europei, treptat, în condițiile consolidării Triplei Înțelegeri și a declanșării luptei de emancipare deplină a popoarelor din Sud-Estul Europei de sub dominație otomană, aceste mari puteri și-au reconsiderat poziția. Anglia, fără a renunța la rezervele sale față de politica balcanică a Rusiei, considera că, pe măsura declinului Imperiului Otoman, este necesară sprijinirea statelor independente din Sud-Estul Europei. Franța, care avea angajamente mai precise față de Rusia, deși nu era dispusă să o susțină deplin în politica sa balcanică, considera că nu interesele sale economice în Imperiul Otoman trebuie să fie primordiale în politica sa față de zona Sud-Estului european, ci alianța sa cu Rusia. În acest context, Rusia găsea în Peninsula Balcanică un teren fertil pentru creșterea influenței sale. Este explicabil astfel de ce Petersburgul a acceptat cu ușurință schimbarea caracterului Antantei balcanice, dintr-una preconizată a fi antiaustro-ungară, într-una antiotomană, mai ales că pierderea pozițiilor Antantei în Imperiul Otoman a fost urmată, firesc, de o creștere a influenței Puterilor Centrale la Constantinopol.

Prin urmare, așa cum bine s-a remarcat, interesele Balcanilor și ale Triplei Antante coincideau acum până la un punct. Această coincidență era o veritabilă sursă de alimentare a relațiilor României cu statele balcanice. Promovarea lor s-a numărat printre preocupările majore ale guvernelor conservatoare și liberale care au cârmuit țara din 1900 până în 1913⁷. Totodată, însă, favoriza și promovarea relațiilor României cu Marile Puteri din cadrul Antantei.

Principalul obstacol în calea apropierii României de Tripla Înțelegere îl reprezentau relațiile sale cu Rusia. Deși estompată parțial prin trecerea anilor, starea de spirit creată în România în urma Congresului de la Berlin, stăpânirea Rusiei asupra Basarabiei făceau ca România să graviteze mai departe în sistemul politico-militar al Puterilor Centrale. Este adevărat că spre sfârșitul primului deceniu al secolului al XX-lea relațiile româno-ruse se îmbunătățiseră substanțial, dar se opreau numai la forme exterioare de manifestare, adică la vizitele reciproce ale oamenilor politici, la contactele dintre personalitățile militare și la schimburile cu caracter cultural. Aceste expresii tipice ale raporturilor de bună vecinătate, oricât ar fi fost ele de cordiale, nu puteau, așa cum s-a observat, nici măcar să atenueze efectele obstacolelor care despărțeau România de Rusia⁸. Treptat, însă, antipatia României față de Rusia își pierdea din ascuțișul ei, poate și ca urmare a stabilirii unui nou echilibru de forțe între Antanta și Tripla Alianță. Consolidarea acestui echilibru a permis României reevaluarea politicii sale externe.

În aceste condiții, este explicabil de ce în timpul Primului Război Balcanic, guvernul român, conștient de anumite rezerve ale Austro-Ungariei în susținerea intereselor sale la sud de Dunăre, a solicitat sprijinul diplomatic al Rusiei, pentru a convinge Bulgaria să devină mai receptivă la propunerile românești. În acest

⁷ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 49.

⁸ *Ibidem*, p. 33.

scop, Titu Maiorescu a avut o întrevedere cu ministrul rus la București, N. Schebeko. Prim-ministrul român i-a declarat: *“Odată ce se înlătură cu desăvârșire dispozițiunile Tratatului de la Berlin, se înlătură și legitimarea frontierei noastre dobrogene impusă prin acel tratat și o nouă regulare devine necesară. Noi am dori ca această regulare să se facă prin bună înțelegere între România și Bulgaria și așteptăm chiar ca inițiativa unei asemenea înțelegeri să pornească de la Bulgaria, de la care a pornit și războiul în contra Turciei. Din considerație pentru regele Ferdinand al Bulgariei, voim să evităm orice presiune străină în această privință”*⁹.

Ministrul de Externe rus a răspuns favorabil cererii României de a media în diferendul româno-bulgar, prin ministrul N. Schebeko, la data de 2 noiembrie 1912, dar, deși insista să se ajungă la o înțelegere cu Bulgaria, nu și-a asumat niciun fel de angajamente concrete. S.D. Sazonov declara ziarului guvernamental *“Russkoe Slovo”* punctul său de vedere referitor la diferendul româno-bulgar: *“Caracterul european al politicii românești se impune ca un factor important pe care Marile Puteri trebuie să-l prețuiască, precum și vecinii noștri din România. [...] Nu mă îndoiesc că Bulgaria înțelege deplina valoare a raporturilor ei cu România și că nu va crea o situațiune care să facă ca România să-și păstreze cu greu atitudinea ei leală până la sfârșit. În orice caz, națiunile balcanice trebuie să ție seamă de România ca factor politic important. Contrariul ar fi o ușurință, pe care nu o pot bănui ele”*¹⁰.

Demersul ministrului Rusiei la București, întreprins la Sofia, în scopul determinării venirii la București, pentru convorbiri, a președintelui Sobraniei, Stoian Danev, nu au fost urmate de rezultate imediate, deoarece guvernul bulgar refuza începerea tratatelor directe cu guvernul român, tergiversând. În situația în care guvernul bulgar nu găsea sprijin pentru politica sa din partea guvernului rus, a recurs la tentativa unei apropieri de Austro-Ungaria. Convorbirile desfășurate în acest sens între contele Berchtold, ministrul de Externe austro-ungar, și Stoian Danev nu au avut însă succesul scontat de partea bulgară, deoarece Austro-Ungaria nu putea face abstracție de punctul de vedere al Germaniei, favorabil României. Fără a se ajunge la afirmarea oficială, în această etapă, a unor puncte de vedere diferențiate între Austro-Ungaria și Germania în problema diferendului teritorial româno-bulgar, contele Berchtold căuta totuși să menajeze Bulgaria, pentru a o atrage de partea Triplei Alianțe. El nu era dispus să rămână consecvent asigurărilor pe care le dăduse guvernului român. În concepția diplomației vieneze, scoaterea Bulgariei de sub influența Rusiei ar fi reprezentat un pas important în subminarea alianței sârbo-bulgare, dar în același timp un sprijin clar promis Bulgariei ar fi creat animozități cu guvernul de la București. Evoluția evenimentelor a demonstrat că *“marea dilemă”* a politicii externe

⁹ *Cartea Verde. Documente diplomatice. Evenimentele din Peninsula Balcanică. Acțiunea României (septembrie 1912 – august 1913)*, în vol. Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, editat de Stelian Neagoe, Ed. Machiavelli, București, 1995, p. 164-165. Raport către regele Carol I din 27 octombrie/9 noiembrie 1912. Se va cita *Cartea Verde*.

¹⁰ G.A. Dabija, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria, 1910-1913*, București, 1936, p. 210.

austro-ungare, conturată de la începutul secolului al XX-lea, de a sprijini “politica balcanică” a României sau de a susține Bulgaria, nu putea să aibă o soluție consecventă în favoarea celei din urmă, pentru care se optase de altfel cu mai mulți ani înainte. În același timp însă, așa cum bine s-a remarcat, cerința formulată de contele Berchtold președintelui Sôbraniei bulgare Stoian Danev, cu prilejul amintitei conversații, de a se deplasa la București în vederea deschiderii unor negocieri cu guvernul român nu era de fapt o luare de poziție netă în sprijinul punctului de vedere românesc, ci o tentativă a diplomației de la Ballplatz de a-și atinge obiectivul, în sensul unei apropieri de Bulgaria, fără a pierde însă alianța României¹¹.

Această subtilitate a diplomației vieneze nu a scăpat însă diplomației ruse. Deși oficial întâlnirea Berchtold – Danev era prezentată ca având unicul scop de a se cunoaște punctul de vedere al cabinetului de la Viena în ceea ce privește pretențiile aliaților balcanici față de Turcia, N. Schebeko, ministrul Rusiei la București, era conștient de faptul că “*în realitate, această vizită era primul indiciu al unei apropieri între Sofia și Viena și trebuia, prin urmare, să conducă la o ruptură între Bulgaria și aliații săi*”¹². Pentru a contracara o astfel de situație, guvernul Rusiei a dispus ca toate misiunile lui diplomatice europene să-și exercite influența asupra guvernului bulgar, în vederea rezolvării pe calea tratatelor directe cu guvernul român a problemei diferendului teritorial cu România. O activitate deosebită în acest sens au desfășurat reprezentanții diplomației ai Rusiei la Londra, Belgrad, Viena și Paris¹³.

Politica Rusiei față de România, în aceste împrejurări, a fost sintetizată de N. Schebeko în următoarele cuvinte: “**România se găsea în acest moment la o răscruce de drumuri și situația cerea din partea noastră multe eforturi pentru a întreține, față de Rusia, bunele dispoziții care se manifestaseră în ultimul timp** (s.n.)”¹⁴.

Așadar, poziția României în timpul Primului Război Balcanic ajunsese să reprezinte un factor de importanță europeană, de care Marile Puteri au trebuit să țină seama. Austro-Ungaria și Rusia, cele două Mari Puteri cu interese directe în Sud-Estul Europei, aparținând celor două grupări politico-militare opuse, Tripla Alianță și Tripla Înțelegerere, deși din motive diferite, au susținut poziția României în diferendul cu Bulgaria. Rusia a făcut-o pentru a atrage România de partea Antantei, cu grija însă de a nu pierde influența câștigată la Sofia, Austro-Ungaria, pentru a menține alianța cu România, cu preocuparea ascunsă însă de a atrage Bulgaria de partea Dublei Monarhii și a o opune astfel Serbiei. În fond, atât Austro-Ungaria, cât și Rusia, aveau obiective contradictorii, ceea ce a impus o abordare diplomatică foarte nuanțată în problema diferendului româno-bulgar, iar momentul tranșării unei soluții definitive nu sosisese încă. De aceea, era

¹¹ N.Gh. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță (1878-1914)*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 330.

¹² N. Schebeko, *Souvenirs. Essais historique sur les origines de guerre de 1914*, Paris, 1936, p. 142.

¹³ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 54-55. Autorul prezintă pe larg aceste demersuri, utilizând documente inedite, de maximă importanță, din arhivele ruse.

¹⁴ N. Schebeko, *op. cit.*, p. 142-143.

preferabilă pentru amândouă Marile Puteri menționate rezolvarea litigiului prin tratative directe româno-bulgare.

Convorbirile directe dintre Titu Maiorescu și Stoian Danev în scopul aplanării diferendului româno-bulgar desfășurate la București pe data de 26 noiembrie/9 decembrie 1912 nu au condus însă la niciun rezultat. Se cuvine să menționăm că, în timpul tratativelor, Stoian Danev a propus să se acorde drepturi românilor macedoneni: limbă, biserică, școală, iar în privința frontierei “*să nu fie vorba nici de compensație, nici de linie strategică*”, în schimbul unei declarații formale că niciun bulgar serios nu s-ar gândi la ocuparea Dobrogei. Titu Maiorescu nu a acceptat, motivând că frontiera a fost trasată defectuos la Congresul de la Berlin și “*căderea tratatului duce și la căderea frontierei*”¹⁵. În condițiile în care nu s-a ajuns la o înțelegere, guvernul român s-a decis să transfere rezolvarea litigiului Conferinței de la Londra.

Marile Puteri din cadrul Antantei nu puteau să nu sesizeze faptul că, dincolo de disponibilitățile manifestate de regele Carol I pentru o strângere a relațiilor României cu acestea, unele fapte concrete demonstau că suveranul român era în continuare fidel politicii pe care a urmat-o timp de aproape 30 de ani alături de Puterile Centrale. În acest sens, vizita în România a șefului Marelui Stat Major al armatei austro-ungare, Fr. Conrad von Hoetzendorf, desfășurată în perioada 16/29 – 17/30 noiembrie 1912, a reprezentat un adevărat test asupra eficacității activității diplomatice a Rusiei și a Franței în vederea detașării României din sistemul Triplicei și alăturării acesteia Triplei Înțelegeri. Așa cum se știe, misiunea generalului austriac era de a determina guvernul român să nu mai trateze cu reprezentanții Rusiei și Franței, dar și de a lega România printr-o convenție militară. În optica diplomației vieneze, o convenție militară avea totodată menirea de a întări alianța politică, a cărei scadență se apropia. Menținerea României în alianța cu Austro-Ungaria era considerată ca absolut necesară în acel moment, când războiul balcanic amenința să se transforme într-unul european¹⁶. Semnificativ ni se pare faptul că, în conformitate cu instrucțiunile primite, Fr. Conrad von Hoetzendorf mai avea de îndeplinit un obiectiv: în situația în care nu se va ajunge la un armistițiu între turci și bulgari opriți la Ceatalgea, guvernul român să se sprijine pe ideea cooperării militare cu bulgarii¹⁷. Iar faptul că i s-a recomandat lui Fürstenberg să nu comunice acest obiectiv al misiunii lui Hoetzendorf omologilor săi german și italian de la București, după cum nu trebuia să fie cunoscut nici la Sofia¹⁸, ilustrează planul diplomației vieneze de a duce o politică balcanică independentă de a celorlalți doi parteneri ai Triplicei. Se pare că despre acest aspect al misiunii lui Hoetzendorf a avut cunoștință numai regele Carol I și este posibil ca suveranul român să fi fost influențat de acest proiect interesant al diplomației austro-ungare.

¹⁵ *Cartea Verde*, p. 166-167.

¹⁶ Ion Gheorghiu, *Relațiile dintre România și Austro-Ungaria în anii 1908-1914*, “Studii și articole de istorie”, 1968, nr. 11, p. 143.

¹⁷ N. Iorga, *Comment la Roumanie s'est détachée de la Triplice*, Bucarest, 1933, p. 23.

¹⁸ *Ibidem*, p. 23.

Se știe că misiunea lui Franz Conrad von Hoetzendorf în România a fost un succes “*complet și strălucitor*”¹⁹ pentru diplomația austro-ungară. În cursul discuțiilor cu generalul austriac, regele Carol I a promis fără rezerve că România va lua parte, în cazul unui război european, “*ca un aliat credincios al Austro-Ungariei*”²⁰, iar convenția militară semnată de generalii Al. Averescu și Conrad von Hoetzendorf prevedea un plan comun de mobilizare în eventualitatea unui război contra Rusiei și Serbiei²¹.

Deși diplomații Marilor Puteri din cadrul Antantei nu cunoșteau rezultatele misiunii lui Franz Conrad von Hoetzendorf în România, intuiau cu claritate faptul că regele Carol I va căuta să acționeze în contextul “*crizei balcanice*” în conformitate cu proiectele Puterilor Centrale. Această suspiciune era întărită de faptul că vizita sa coincidea cu momentul în care Austro-Ungaria se opunea obținerii de către Serbia a unei ieșiri la Marea Adriatică, încât era gata să dezlănțuie un război general dacă aceasta nu ar fi renunțat la pretențiile sale, situație în care Germania se arăta dispusă să-și sprijine aliatul²².

De altfel și declarațiile ulterioare ale regelui Carol I confirmau această orientare politică. În cadrul unei întrevederi cu ministrul Franței la București, C. Blondel, desfășurată pe data de 3 decembrie 1912, suveranul român, exprimând “*speranța de a vedea pacea menținută*”, “*n-a ascuns temerile pe care i le inspira conflictul austro-sârb, în care România va putea să fie chemată să intervină* (s.n.), *cu scopul de a susține cauza Albaniei, unde trăiesc atâția kuțo-vlahi*”²³. Regele Carol I sublinia, în acest context, că “*România nu poate să asiste impasibilă la dezmembrarea Albaniei și va insista alături de Austro-Ungaria* (s.n.) *ca autonomia ce-i va fi acordată acestei țări să fie în limitele cele mai întinse; Ianina trebuie să fie capitala sa și frontierele sale septentrionale să nu poată fi coborâte până la Durazzo*”²⁴. Carol I îl informa, cu acest prilej, pe Blondel că punctul său de vedere a fost comunicat “*în mod ferm*” de către ministrul de Externe al României, la ordinul său, ministrului Serbiei la București. Deoarece Serbia era susținută de Rusia, regele Carol I ținea să și argumenteze această decizie de politică externă: “*Noi nu ne îndoim de sinceritatea guvernului rus în dorința sa de pace, dar ne temem de agitația panslavistă [...]*”. În același timp, Carol I sugera lui Blondel că ar fi în interesul menținerii păcii, dacă Franța “*ar lăsa să înțeleagă Rusiei că ea [Franța – n.n.] nu se va lăsa antrenată într-un război pentru Serbia*”²⁵.

În legătură cu vizita generalului Fr. Conrad von Hoetzendorf la București, Georges Louis, ambasadorul Franței la Petersburg, transmitea, pe data de 5 decembrie 1912, lui Poincaré, ministrul Afacerilor Externe al Franței, punctul de vedere al lui Nératoff, adjunctul ministrului Afacerilor Externe al Rusiei. Acesta a

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Osterreich-Ungarns Aussenpolitik von der Bosnischen Krise 1908 bis zum Kriegsausbruch 1914* (se va cita *O.U.A.*), Viena și Leipzig, 1930, vol. IV, doc. 4719.

²¹ Conrad (Feldmarschall), *Aus meiner Dienstzeit. 1906-1918*, vol. II, Viena-Berlin-Leipzig-München, 1922, p. 363-364.

²² A.M.A.E., Fond 21, Berlin. Rapoarte politice, vol. 22, f. 175.

²³ *Documents diplomatiques français* (se va cita *D. D. F.*), 3e série, tome IV, p. 633.

²⁴ *Ibidem*, p. 633.

²⁵ *Ibidem*, p. 633.

declarat diplomatului francez că “**nu pune la îndoială existența unei alianțe militare între Austro-Ungaria și România** (s. n.)”²⁶. În același timp, ținea să arate că Sazonov a stabilit bune raporturi între Petersburg și București. În ceea ce privește diferendul româno-bulgar, Nératoff își exprima speranța că în curând vor începe negocierile directe între cele două părți, cu prilejul scurtei opriri pe care urma să o facă la București Danev, în drumul său spre Londra, unde urma să plece pentru încheierea păcii cu Turcia²⁷.

Așadar, diplomația rusă, deși intuia că între România și Austro-Ungaria este încheiată o convenție militară, se arăta totuși optimistă în ceea ce privește viitorul relațiilor ruso-române. În schimb, Anglia și Franța se arătau profund dezamăgite de politica externă adoptată de regele Carol I. În timpul tratatelor dintre Marile Puteri, pentru desemnarea locului de desfășurare a Conferinței ce urma să pună capăt “crizei balcanice”, la care urmau să participe reprezentanți ai celor șase Mari Puteri, ai statelor balcanice beligerante și României, diplomații din cadrul statelor care formau Antanta au putut constata strânsele legături care existau între România și Tripla Alianță. În timpul acestor tratative, Austro-Ungaria, Germania, cărora li s-a asociat și Italia, susțineau punctul de vedere conform căruia la viitoarea conferință a ambasadorilor Marilor Puteri să nu fie admise statele balcanice, ci numai România, pe motivul că “*interesele sale sunt angajate în soluționarea chestiunilor balcanice și că nu va lua parte la tratativele dintre beligeranți*”²⁸. În legătură cu acest fapt, Jules Cambon, ambasadorul Franței la Berlin, îl informa pe R. Poincaré că respectiva atitudine a Puterilor Centrale l-a făcut pe omologul său englez să afirme că “*raporturile guvernului român cu Tripla Alianță n-au fost modificate de ultimele evenimente*”²⁹.

Conștientă de importanța poziției României într-un posibil conflict între Austro-Ungaria și Rusia, diplomația țaristă continua totuși, chiar și în aceste condiții, să-și intensifice eforturile în vederea desprinderii României de Puterile Centrale și atragerea sa de partea Triplei Înțelegeri. Deoarece prezența generalului Conrad von Hoetzendorf la București provocase mare indignare la Petersburg³⁰, diplomația rusă căuta s-o contracareze prin trimiterea în România a Marelui Duce Nicolae Mihailovici, cu prilejul aniversării căderii Plevnei, la 23 noiembrie 1912. Prezentată oficial ca un gest de curtoazie, pentru a înmâna din partea țarului Nicolae al II-lea bastonul de mareșal al armatei ruse regelui Carol I al României, vizita Marelui Duce Nicolae Mihailovici³¹ viza în fond obiective mult mai precise, de care guvernul român era conștient.

Astfel, vizita Marelui Duce Nicolae Mihailovici în România, desfășurată între 26 noiembrie/9 decembrie – 29 noiembrie/12 decembrie 1912, trebuia să aibă un rol deosebit de important. Ea era menită nu numai să contracareze efectele vizitei întreprinse de Franz Conrad von Hoetzendorf, care, așa cum am arătat, provocase

²⁶ *D.D.F.*, 3e série, tome V, p. 3.

²⁷ *Ibidem*, p. 3.

²⁸ *Ibidem*, p. 7-8.

²⁹ *Ibidem*, p. 8.

³⁰ A.M.A.E., Fond 71/1900-1919, vol. 11, f. 142. Diamandy către Maiorescu, 19 noiembrie/2 decembrie 1912.

³¹ Despre vizita marelui duce Nicolae Mihailovici în România, vezi pe larg Arhivele Naționale Istorice Centrale (se va cita A.N.I.C.), Microfilme Rusia, rola 227, cadrele 3-17.

mare iritare la Petersburg, ci să sondeze terenul pentru a sesiza intențiile României într-un posibil conflict ruso-austro-ungar. Documentele relevă faptul că, în cazul în care Rusia nu ar reuși să atragă România de partea sa, dorința cabinetului de la Petersburg era aceea ca, în perspectiva unui război între Rusia și Austro-Ungaria, România să fie neutră³².

N. Schebeko, în memoriile sale, relatează principalele momente ale vizitei. Marele Duce sosea la București, acompaniat de o numeroasă suită. El a fost primit la gară de regele Carol I și de toți înalții demnitari civili și militari. De la gară, regele l-a condus pe Marele Duce la Palat, unde a fost primit de regina Elisabeta. În cele trei zile cât a durat sejurul său în România s-au organizat o serie de banchete și recepții în onoarea sa. La 23 noiembrie, bastonul de mareșal a fost înmânat regelui în cadrul unei mari festivități desfășurate la Palatul Regal. Această ceremonie a fost urmată de un impozant *Te Deum* la Catedrală, în prezența delegaților militari ruși și bulgari, pentru a celebra a 35-a aniversare de la cucerirea Plevnei. După oficiere, a avut loc o strălucitoare trecere în revistă a trupelor. La o recepție desfășurată la legația Rusiei, Marele Duce a avut ocazia întâlnirii cu principalii oameni politici ai Regatului, cu care s-a întreținut îndelung. Schebeko prezintă această vizită ca o **“nouă mărturie a dispozițiilor amicale ale Rusiei și dorinței sale de a se apropia de România (s.n.)”**³³.

Ca o dovadă a importanței pe care o acorda Rusia statului român în ansamblul politicii sale balcanice este faptul, demn de remarcat, că Marele Duce Nicolae Mihailovici a propus regelui Carol I ca România să intre în “Confederația balcanică”, propunere cu care suveranul s-a declarat de acord, dar cu condiția să aibă el conducerea³⁴. Răspunsul regelui Carol I a fost, în opinia noastră, mai mult conjunctural, determinat de considerente strict diplomatice. De altfel, acesta nici nu a fost urmat de demersuri ale statului român pe plan extern, pentru a se transpune în practică această idee. În fapt, statele balcanice constituiseră “Confederația” fără România și chiar împotriva ei, în cazul participării ca aliată a Puterilor Centrale într-un eventual conflict armat. În plus, fără a însemna un refuz, răspunsul regelui Carol I de acceptare, dar cu condiția ca el să fie în capul “confederației”³⁵ crea unele dificultăți de aprobare reciprocă din partea statelor balcanice, sesizate de altfel cu abilitate de Titu Maiorescu³⁶. Astfel, în același spirit, dar mult mai evaziv, s-a pronunțat și prim-ministrul Titu Maiorescu, care declara că **“trebuie mai întâi să vedem dacă este viabilă (Confederația balcanică – n.n.)”**³⁷. În aceste condiții, a rămas fără rezultat tentativa diplomației ruse de atragere a României în cadrul “Confederației balcanice”.

³² *O.U.A.*, vol. 5, nr. 4990. Convorbirea Maiorescu-Schebeko, în urma vizitei Marelui Duce Nicolae Mihailovici la București, este edificatoare.

³³ N. Schebeko, *op. cit.*, p. 143.

³⁴ Emil Diaconescu, *România și Marile Puteri, după Congresul de la Berlin până la 1914*, Iași, 1937, p. 14-15.

³⁵ Titu Maiorescu, *Însemnări politice zilnice inedite*, în vol. Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, editat de Stelian Neagoe, Ed. Machiavelli, București, 1995, p. 52.

³⁶ “[...] neplăcută Curtea sârbească și greu cu grecii”, nota T. Maiorescu. *Ibidem*, p. 52.

³⁷ *Ibidem*, p. 52. Vezi răspunsul primului ministru român și în A.N.I.C. Fond Casa Regală, dosar 16/1912, f. 13.

Raportul înaintat țarului de către Marele Duce, la întoarcerea din România, rezuma contactele avute, fiind deosebit de semnificativ prin unele detalii și precizări nuanțate asupra poziției regelui Carol I și ale unor lideri politici marcanți din România. Astfel, din convorbirea cu regele Carol I, consemna: “*Neutralitatea mea (în caz de conflict între Rusia și Austro-Ungaria, situație în care era posibilă extinderea conflictului – n.n.) este posibilă... Niciodată n-aș putea ridica sabia contra Germaniei, contra unui Hohenzollern – asta-i exclus. Alianță și prietenie sunt posibile între România și Bulgaria, dar niciun acord cu Serbia și mai ales cu Grecia. Sunt cu totul împotriva oricărei idei de confederație balcanică*”³⁸. Poziția prim-ministrului Titu Maiorescu era sintetizată astfel: “*Neutralitate poate. Ar fi vrut să rămână în afară de orice, nicio confederație balcanică... Ar vrea să se știe cât mai bine cu cei trei vecini ai României: Rusia, Austria și Bulgaria, păstrându-și toată libertatea de acțiune*”³⁹. Din discuția cu Take Ionescu menționa opinia acestuia că Austria era “*în stare de completă descompunere*”, precum și dorința sa de a se realiza o alianță a României cu Rusia, însă acționându-se cu prudență și cu menajarea monarhului⁴⁰. Opiniile lui I.I.C. Brătianu erau prezentate în cuvinte elogioase: “*Vederi largi ale omului care simte că în curând îi vine ceasul să ia puterea. Respect pentru monarh, dar regretă de a-l vedea așa de atașat indicațiilor care vin de la Berlin și de la Viena*”⁴¹. Marele Duce reținea și o anumită atitudine critică a liderului politic liberal față de politica guvernului și a regelui: “*Ar fi dorit ca România să ia poziție, să facă o politică mai activă și să-și arate precis intențiile sale. Trebuie negreșit ca să intre în confederația balcanică...*”⁴². În cursul întrevederii, Ionel Brătianu a afirmat interlocutorului său că într-un viitor eventual război în care să fie angrenate cele două grupări politico-militare opuse ale Marilor Puteri simpatiile românilor s-ar îndrepta către Antanta. Semnificativ este că Marele Duce l-a întrebat pe Ionel Brătianu dacă, în calitatea de viitor prim-ministru, ar încerca să obțină Basarabia. Acesta a răspuns “*... eu nu pot, chiar ca înflăcărat patriot român, să dorească imposibilul, dar, dacă aș fi la putere, aș pune chestiunea Transilvaniei în primul rând și aș face totul ca să mă apropiu de Rusia. Dar vă repet, cu actualul rege asta ar fi foarte greu, cu urmașul său s-ar putea aranja* (s.n.)”⁴³.

Este evident că demersurile diplomației ruse, făcute la București prin intermediul Marelui Duce, reflectau noua orientare imprimată politicii externe a Petersburgului de către Sazonov în relațiile cu România, acesta propunându-și, printre altele, atragerea României de partea Rusiei, nefiind însă dispus să recunoască și “greșelile” făcute de guvernul rus cu ocazia Congresului de la

³⁸ *Lettres des grands-ducs à Nicolas II*, Paris, 1926, p. 133. Se observă că, în raportul său către țarul Nicolae II, Marele Duce Nicolae Mihailovici a consemnat, în contradicție cu sursele românești, refuzul total al regelui Carol I de a accepta ideea unei “confederații balcanice”, expresie, de altfel, destul de ambiguă, pentru care nu avem precizări suplimentare în documentele diplomatice cercetate.

³⁹ *Ibidem*, p. 134.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, p. 135.

⁴³ *Ibidem*, p. 136.

Berlin⁴⁴. Sazonov, în schimb, a încercat să speculeze cu abilitate aspirațiile românești de realizare a idealului național, prin unirea cu România a teritoriilor locuite de conaționali peste Carpați, ceea ce implica pentru statul român o atitudine binevoitoare, dacă nu un sprijin efectiv dinspre răsărit⁴⁵. La fel de abilă era și propunerea făcută de Rusia, prin Marele Duce, ca România să intre în “Confederația balcanică”. Antanta balcanică se realizase la inspirația Petersburgului și asigura, prin urmare, o influență crescută Triplei Înțelegeri în Sud-Estul Europei. Evident, o acțiune a României pe direcția propunerilor primite ar fi însemnat o modificare, cel puțin parțială și oficială, a orientării sale politice alături de Puterile Centrale, ceea ce, în acele momente, nici monarhul, nici prim-ministrul român nu erau dispuși a face, cu atât mai mult cu cât se anunțau semne ale șubrezeniei alianței dintre statele balcanice, după ce acestea își atinseseră unicul scop comun ce-i lega⁴⁶.

Vizitaarelui Duce în România a marcat un moment semnificativ în relațiile româno-ruse din perioada desfășurării “crizei balcanice”. Ea a fost totuși comentată în ziarele bucureștene mai cu seamă de pe poziții negative, folosindu-se această ocazie și pentru a se evoca soarta Basarabiei de la a cărei răpire se împlinise nu cu mult timp mai înainte un veac⁴⁷. Oricum, ea a constituit un prilej de schimb de opinii și încă un pas important pe calea îmbunătățirii relațiilor cu Rusia, cu toate că nu s-au conturat precis pozițiile viitoare în caz de conflict general⁴⁸.

Semnificativ este faptul că, în acest cadru al îmbunătățirii relațiilor româno-ruse, Petersburgul și-a manifestat dispozițiile favorabile față de România în problema diferendului teritorial româno-bulgar, atitudinea Rusiei diferențiindu-se de aceea a Franței și Angliei care se opuneau participării României la Conferința ambasadurilor de la Londra. Într-o notă adresată ambasadurului Rusiei la Paris, Izvolsky, pe data de 13 decembrie 1912, Sazonov menționa că “*pericolul de a vedea România susținând în reuniunea ambasadurilor punctul de vedere austriac ar fi înlăturat prin faptul că reprezentantul său nu ar fi invitat decât să dea explicații și să formuleze dezideratele sale [...], fără ca el să ia parte la deliberări*”⁴⁹. Sazonov arăta că, în situația în care deciziile vor fi luate prin consensul membrilor reuniunii, cabinetului de al Sankt-Petersburg “*i-ar fi dificil de a refuza României, parte non beligerantă, dreptul de a fi ascultată, în condițiile și cu restricțiile enumerate mai sus*”⁵⁰.

Cu toate acestea, participarea României la Conferința ambasadurilor de la Londra era incertă. În condițiile în care, așa cum am arătat, tratativele directe româno-bulgare din 25 noiembrie 1912, între Titu Maiorescu și Stoian Danev,

⁴⁴ S. Sazonov, *Souvenirs*, Paris, 1927, p. 110-112.

⁴⁵ E. Diaconescu, *op. cit.*, p. 19.

⁴⁶ Gh. Zbucnea, *România și războaiele balcanice. 1912-1913. Pagini de istorie sud-est europeană*, Ed. Albatros, București, 1999, p. 78-79.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 80.

⁴⁸ A. Iordache, *Criza politică din România și războaiele balcanice, 1911-1913*, Ed. Paideia, București, 1998, p. 196-197.

⁴⁹ *D.D.F.*, 3e série, tome V, p. 71.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 71.

eșuaseră, diplomația românească era preocupată de sondarea opiniei Marilor Puteri în privința admiterii unei delegații române la Conferință. În acest sens, C. Diamandy, ministrul României la Roma, a avut convorbiri cu reprezentanții diplomației ai Marilor Puteri din capitala Italiei. Ambasadorul austro-ungar i-a declarat că Viena și Berlinul au dat tot sprijinul admiterii României la Conferință. Ministrul de Externe rus, potrivit afirmațiilor ambasadorului Rusiei la Roma, a făcut câteva obiecții, România nefiind Mare Putere, dar în cele din urmă a spus că nu va face caz de acest lucru. Italia nu și-a precizat punctul de vedere, dar, după cum a înțeles Diamandy de la ambasadorul austro-ungar, ministrul de Externe, San Giuliano, părea mai puțin ezitant în această privință⁵¹. De altfel, puțin mai târziu, pe 2/15 decembrie 1912, ministrul Italiei la București, baronul Fasciotti, a comunicat prim-ministrului român, Titu Maiorescu, acordul guvernului italian pentru admiterea României la Conferință⁵².

Așadar, Marile Puteri din cadrul Triplei Alianțe sprijineau demersurile guvernului român în vederea admiterii României la Conferința ambasadorilor de la Londra. În ceea ce privește atitudinea Marilor Puteri din cadrul Triplei Înțelegeri, pozițiile erau diferențiate. Așa cum am văzut, dacă diplomația rusă a acceptat în cele din urmă să admită participarea condiționată a României la Conferință, Franța și Anglia se opuneau, deoarece considerau că România va susține punctul de vedere al Puterilor Centrale în cadrul dezbaterilor. Părerea lui Grey, transmisă lui Sazonov, era ca negocierile în problema frontierei româno-bulgare să se poarte direct între România și Bulgaria, iar reprezentantul român să fie primit “să dea explicații conferinței și să formuleze dorințele României, dar fără a avea dreptul să ia parte la discuții”⁵³. Franța va adopta aceeași atitudine. Ulterior însă și aliații Rusiei au adoptat o poziție similară, favorabilă participării României, în conformitate cu punctul de vedere al Petersburgului.

La rândul său, România, în scopul desfășurării unei cât mai eficiente activități diplomatice, efectuează schimbări de miniștri la Londra și Constantinopol, între C. Gh. Manu și N. Mișu, ultimul fiind trimis în capitala britanică pentru a duce tratative cu S. Danev⁵⁴. În același timp, era nevoie să se menajeze susceptibilitățile Marilor Puteri din cadrul Triplei Înțelegeri în ceea ce privește poziția României la Conferință. Este explicabil astfel de ce, într-o telegramă trimisă de către prim-ministrul Titu Maiorescu, noului ministru al României la Londra, N. Mișu, îi dădea acestuia următoarele instrucțiuni: “Dacă veți fi admis la reuniunea ambasadorilor, susțineți exclusiv interesele românești. România la Londra nu trebuie să pară a fi la remorca unei alte puteri”⁵⁵. Evident, prin aceste măsuri, guvernul român dorea să acrediteze ideea că România duce o politică externă independentă și că nu este dispusă să acționeze

⁵¹ A.M.A.E., Fond 71, 1900-1919, litera B, dos. 11, f. 289-290. Telegrama lui C. Diamandy către M.A.S. din 27 noiembrie 1912.

⁵² *Cartea Verde*, p. 167-168.

⁵³ *British Documents on the Origins of the War. 1898-1914*, vol. IX, London, 1929, p. 285. Grey către Buchanan, 14 decembrie 1912.

⁵⁴ T. Maiorescu, *Însemnări politice zilnice inedite*, p. 53; vezi și Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. I, Ed. Scripta, București, 1993, p. 133-134.

⁵⁵ *Cartea Verde*, p. 172.

decât în funcție de propriile sale interese naționale, în contextul în care la Conferința de la Londra urmau să fie adoptate hotărâri importante privind situația statelor și popoarelor din Sud-Estul Europei.

În concluzie, apreciem că poziția geo-strategică a României avea o importanță majoră pentru creșterea influenței Rusiei și a Antantei, în general, în zona Sud-Estului Europei. Deosebit de importantă în cazul unui conflict general, evitat în cele din urmă prin neparticiparea directă la ostilități a Marilor Puteri, situate în grupări politico-militare opuse, ea avea să fie la fel de relevantă în contextul în care la Conferința de pace de la Londra urmau să fie stabilite noile frontiere ale statelor balcanice, ca urmare a desfășurării operațiunilor militare. De aceea, strategia politică a Rusiei de desprindere a României din orbita politică a Puterilor Centrale și de atragere a sa de partea Antantei a fost acceptată și de partenerii săi occidentali, Franța și Anglia, chiar dacă s-au înregistrat uneori diferențe de poziții sau grade de implicare diferite în realizarea acestor obiective comune.